

Midtskogen natten mellom 9 og 10. april 1940. Her vises trefningen fra tyskernes synsvinkel. Det var her Åsmund fikk skutt av seg armbåndsuret, og hans medsoldat Tessian ble truffet i håndbaken. Illustrasjon av Andreas Hauge.

Åsmund soldat

-Døm skøt rent for høgt srru! Slik karakteriserte Åsmund tørt tyskernes sterke ildgivning mot de norske stillingene ved Strandlykkja i april 1940. Likt ham, østerdøl og skytter som han var. Ingen av de norske soldatene ble truffet.

Av Bjørn Brænd og Jo Øvergaard

Åsmund Wollum var hele livet en stø kar. Han gikk bort i høst, 90 år gammel. Sjøl om han i livets slutfase hadde vansker med å huske det som hadde hendt den siste tida, så satt minnene fra krigen der. Beretningene var like da som i åra før. Men du måtte spørre ham. Han skrøt aldri, og snakket ikke gjerne om sine opplevelser. Den tida fikk ikke soldater som hadde vært i strid noen form for debriefing. På fjellbygdfolkets vis var det heller ikke vanlig å snakke så mye. Men et langt liv med virke og fritid i skog og fjell, var hans og flere sambygdingers måte å bearbeide sterke opplevelser på. I naturen

var det plass for refleksjon og den frie tanke.

Åsmund tjenestegjorde i H.M. Kongens Garde som 2. mitraljøseskytter i 1. Gardekompani i 1940. Kompaniet ble ledet av kaptein *Arne Hagtvedt*. Mannskapet var under opplæring som mitraljøre- og bombekasterkompani. Soldatene i kompaniet var spesielt godt trente skiløpere. Som ledd i en feltøvelse hadde kompaniet i dagene 4. - 6. april gått på ski over fjellet fra Jørstadmoen til Terningmoen. Der skulle de øve skarpskyting med mitraljøre og bombekaster. Gardistene hadde førsteklasses vinter- og skiutstyr, samt

stålhelmer, forsvinningsdrakter og gassmasker. Men skarpskyting hadde det ikke blitt tid til. Først om morgenen mandag 8. april startet forberedelsene, og hele dagen gikk med til instruksjon og til å forberede skyteøvelsene neste dag. Slik var situasjonen for 1. Gardekompani da krigsalarmerne gikk i Norge natten til 9. april. Stridsbeordringen kom umiddelbart. Skarpskytingen skulle bli mer realistisk enn noen hadde kunnet ane.

Åsmund snakket ikke gjerne om sine opplevelser.
Foto: Jo Øvergaard.

Tyskerne som inntok Oslo om morgenen 9. april, trengte bare å lese morgenavisene for å vite hvor landets ledere var. Der stod at kongen, kronprinsen, Regjeringen og Stortinget var unnslettet til Hamar! Den tyske flyattaché *Eberhard Spiller* organiserte i all hast en improvisert styrke med ca. 100 tyske fallskjermjegere. De skulle forsøke å bane seg vei mot Hamar i rekvirerte privatbiler for å ta kongen og regjeringen til fange. Veiene var omtrent blokkert av trafikk ut av Oslo. Underveis nordover tok tyskerne gisler og fanger, og de fikk etterretninger om at landets øverste ledelse hadde forlatt Hamar i biler med kurs mot Elverum. General Otto Ruge hadde blitt utnevnt til øverstkommanderende i et regjeringssmøte i Elverum noen timer før. Han oppholdt seg på Rena, og på direkte initiativ fra ham ble gardekompaniet fraktet i lastebiler til Midtskogen. De gikk straks i gang med å

felle trær og sperre hovedveien med flere store tømmerlunner. Mitralljøsestillinger ble plassert i bakkant av sperringene.

Ennå hadde det knapt gått opp for offiserer og soldater at Norge var angrepet, og det fortelles at avdelingen fremdeles oppførte seg som etter en gammel høflighetsform under krig, der man nærmest ba fienden vente og først forklare trefningens regler. Men Alvoret gikk opp for gardistene med den "intense spenningen som rådde da kompanisjef Hagtvedt ga klar beskjed om at den som ikke lystret ordre og angrep når tyskerne kom, ville bli skutt av ham, der og da", fortalte Åsmund.

Det ble en forholdsvis kortvarig, men meget hard trefning fra klokka to om natta og noen timer utover den 10. april. Gardeavdelingen på 90 mann og en håndfull utkommanderte soldater utgjorde den norske styrken, og den stanset de tyske fallskjermjegerne. De trakk seg tilbake mot Oslo da deres øverste leder, Spiller, ble såret. Han døde senere på Hamar sykehus. I ettertid er dette oppholdet i de tyske elitestyrkenes framrykning ved Midtskogen bedømt som avgjørende for at konge og regjering kunne komme seg i sikkerhet. Kampene ved Midtskogen fikk i tillegg en umiddelbar moralsk betydning. Kongens egen vaktstyrke hadde – tross all militær forvirring som oppsto ved krigsutbruddet – lyktes i å beskytte kongen i krig. I Alvorets time nølte ikke de menige soldatene når de etter ordre meldte seg som frivillige til å kjempe i fremste rekke.

Åsmund fikk armbåndsuret skutt av hånden da gardistene sprang under full beskytning for å komme seg i sikkerhet. "Det blødde jo noe, men vi hadde ikke tid til å tenke på det." Han og hans soldatkamerat fra mitralljøselaget, Tessand fra Vågå, hadde ligget i fremste linje ved veisperringene. De måtte hoppe ned en bergskrent ved Midtskogen gard for å komme unna. Den andre soldaten fikk en kule gjennom handbaken.

Mens tyskerne trakk seg tilbake fra Midtskogen, ble de norske soldatene kjørt

tilbake til Terningmoen. Det ble alt annet enn hvilestilling! Der kom avdelingen opp i den intense flybombinga av Elverum (Leiret) og av selve militærleiren. Det ble

fjellskråningene som omsluttet Mjøsa ved Strandlykkja, behersket motstandernes skarpskyttere og maskingeværer hele bukta og isen langt utover, uten selv å bli

*Maskingeværstilling i møkkjelleren på gården Kjos Øvre, som er ved Lundehøgda nord for Moelv. Der oppholdt Åsmund seg i mange timer. Her kom det en pansergranat gjennom hullet i vegg og slo ned bak soldatene uten å detonere.
Illustrasjon av Andreas Hauge.*

det kjent at tyske forsterkninger alt var underveis nordover fra Oslo og nærmet seg Eidsvoll. Deres oppgave var å ta kongen og Regjeringen. Mitraljøselaget fra Åsmunds gardekompani ble sendt med lastebiler sørover langs Mjøsa. Der ble de den 15.april satt inn som avløsning for den vesle norske styrken som holdt forsvarsstillinger langs riksveien ved Strandlykkja nord for Minnesund. Der ble det heftige kamper og hard beskytning begge veier i kveldsmørket. Åsmund fortalte at tyskerne brukte magnesiumbomber og sporlys for å lyse opp terrenget, og at de tyske mitraljøselytterne "skjød for høyt". Slik uttrykker en skytter seg.

Den tyske generalen *Pellengahr* kommenterte situasjonen slik: "Fra

oppdaget."

Kampene ved Strandlykkja pågikk 14.-17. april 1940, 6 nordmenn og et større antall tyskere falt. General Ruge beordret gardistene til å trekke seg tilbake fra Strandlykkja, og derfra bar det nordover i retning Gudbrandsdalen. Oppdraget fra general Ruge var "oppholdende strid". Men knapt nok de høyeste offiserene visste at det gjaldt å oppholde tyskerne med strid lenge nok til at kongen, Regjeringen og Stortinget kunne komme seg i sikkerhet. Dessuten at 50 tonn gull som var sendt fra Norges Bank til Lillehammer med 25 lastebiler morgenen før, kunne bli lastet over på jernbanevogner for videre transport nordover.

Åsmunds gardekompani og andre hæravdelinger bygde forsvarsstillinger ved Ring nord for Moelv, fra Ring stasjon oppover mot gardene på Lundehøgda, igjen på ordre fra general Ruge. Åsmund kan fortelle om dette: "Vi fekk høre at britiske soldater var satt iland i Norge og at de skulle komme til unnsetning. Stillinga

våre var itt ledd ti ei forsvarslinje over Sør-Norge. Vi hadde kontrollposter og heldt itt strengt vakthold ved Ring. Ordren var å skjøte hvis nøen prøvde å ta seg forbi uten å stanse og identifisere seg. Vi visste itte da at kongen og Regjeringen hadde tatt seg enkeltvis og i grupper fra Trysil til Gudbrandsdalen, nøen til og med attende via Elverum og Hamar. Det ble fyst kjent i ettertid. Men vi forstod jo etter hørt at grådi viktii'ne personer passerte igjennom, bære itte at de' va' kongen og kronprinsen, og nøen frå Storting og Regjering."

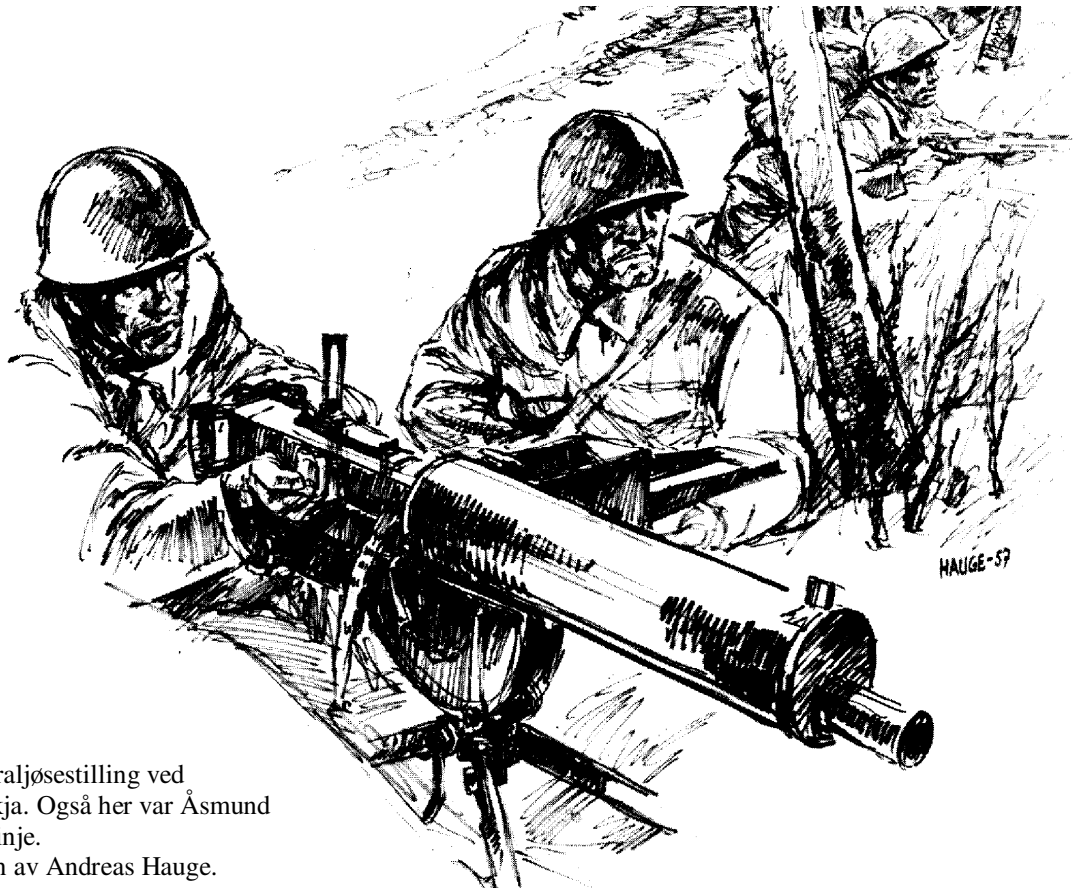
Tidlig om morgenen 19. april var gullet flyttet fra Norges Banks hvelv og lastet opp på 12 jernbanevogner. Gullet hadde en verdi på 240 millioner kroner, og lå i 1503 kasser og 39 små bodegatønner med rødt lakksegl. Nordahl Grieg var soldatvakt på toget. Det kom til Åndalsnes 20. april. Gullet ble flyttet til Molde, før det ble sendt til London med båt.

Samtidig rykket tyske styrker fram mot Ring stasjon for å ta de norske stillingene. Den 20. april var de kampklare, og den 21. kom angrepet med bakkestyrker, kanoner, stridsvogner og bombefly. Gardekompaniet ble involvert i de hardeste kampene de var med på under aprildagene. De stod under felles kommando med kompani Torkildsen. "Vi skjøt mot bilkolonner med mitraljører og bombekastere og traff bra. Vi gledet oss høylydt hver gang bombekastertroppen fikk inn en fulltreffer som ødela tyske biler. Flere gikk i lufta eller veltet nedover veiskråningen. Snart skjønte vi at så lenge mitraljøsene og bombekasterne fungerte, hadde vi kontroll. Det ville være umulig å ta seg gjennom så heftig sperreild", fortalte Åsmund. Hans mitraljøsela hadde tatt stilling i møkkjelleren på garden Kjos, en annen mitraljøse stod ved stabburstrappa.

De tre mitraljøseskytterne vekslet på å skyte, og sersjant Kronen og kompanisjef Hagtvedt bestemte hvem som skulle betjene våpenet. Hagtvedt hadde hovedkvarter på Ring hotell som lå i nærheten. Åsmund var andreskytter, og skjøt mye av tida under kampene her. Han og førsteskytter Tessand fra Lom avløste hverandre sammenhengende i over ett døgn. På en kilometers hold og mer holdt disse to og resten av gardekompaniet tyskerne i sjakk nede på veien. Heller ikke stridsvognene kunne avansere så lenge de var under ild fra mitraljøsene og bombekasterne.

Tyskerne hadde nå kjørt fram flere soldater, og fikk ildstøtte av stridsvogner og bombefly. Åsmunds mitraljøse hadde såkalt flystativ, og var dermed godt egnet til å skyte mot flyene som feide over i lav høyde. Åsmund skjøt mot bombeflyene, og tror han fikk inn flere fulltreffere. Gardistene kom under stadig hardere tysk beskytning. Gårdene hvor de hadde tatt stillinger, ble skutt eller bombet i brann. En stridsvogngranat kom hylende inn gjennom kjellergluggen der Åsmund lå og skjøt, og landet midt i gjødselhaugen mellom ham og de andre soldatene – uten å eksplodere.

Det var under denne intense beskytningen at et tysk skiløperkompani via en skjult framrykning gjennom et skar, klarte å komme seg rundt forsvarsstillingene som fjerde gardekompani hadde ved Åsmarkveien. Bakfra og over noen skogkledte høgdedrag kom de seg usett helt innpå de norske stillingene. Det kom til nærkamp, der den tyske styrken først brøt gjennom fjerde gardekompanis stillinger, og deretter også førstekompani og stillingene som soldater fra kompani Torkildsen hadde.

Norsk mitraljøsestilling ved Strandlykkja. Også her var Åsmund i fremste linje.
 Illustrasjon av Andreas Hauge.

De norske soldatene rømte nå for livet i råttens vårsnø, og retretten skjedde under kraftig beskytning, og flere steder i nærkamp. Åsmund mente at godt befall, som hans sersjant Kronen og kompanisjef Hagtvedt, begge respektert og godt likt, var hovedårsaken til at gardistene klarte seg så bra i kampene. Åtte gardister falt, foruten to sivile. Tyskerne mistet 35 mann.

Slitne og medtatte trakk gardekompaniet seg tilbake nordover Gudbrandsdalen. På veiene var det kaos og nesten uframkommelig, og forflytninger stod til tider bom fast på grunn av hester, biler og folk. Den eneste maten av betydning de fikk gjennom alle dagene med forflytning, var en høy stabel med erterflatbrød som de tok med fra stabburet på Kjos gard, og et spann fløte han og en kamerat hadde klart å raske med seg fra trappa på meieriet ved Øyer da de passerte nordover. Fløten ble delt mellom soldatene under stor begeistring. Turen nordover tok flere dager før soldatene ble dimittert 2. mai i Åndalsnes. Fra Åndalsnes ble de sendt med båt til Ålesund hvor Åsmund ble liggende på sykehus en tid med brukket arm, før han

tok seg hjem til Sollia med tog og til fots. Båten som førte ham og de andre gardistene til Ålesund, ble dagen etter senket av tyske fly ute på fjorden.

Ved 40-årsmarkeringen av krigsutbruddet i 1985 ble Åsmund Wollum og andre gjenlevende gardister fra 1. Gardekompani som hadde deltatt i kampene ved Strandlykkja, Midtskogen og Lundehøgda, innbudt av HM Kong Olav V til å overvære høytidelighetene ved Midtskogen og på Akershus festning i Oslo. Åsmund deltok begge steder, og kongen hilste på hver enkelt av veteranene og takket dem. Ved 50-årsmarkeringen ved Midtskogen den 8.mai 1995 ble han tildelt gardistenes æresdiplom. Han har ofte vært invitert som Gardens æresgjest ved minnemarkeringer ved Ring og Midtskogen. Åsmund ble dekorert for sin krigsinnsats, og hadde deltakermedaljen med rosett for sin tjeneste i hjemmestyrkene i Sollia.